

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ด้วยสถานการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันมีภาวะปัญหาเกิดขึ้นในทุกระบบ ตั้งแต่ปัญหา ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และสังคม ซึ่งสืบเนื่องมาจากหลายปัจจัย เช่น การปฏิบัติ ตามนโยบาย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3-7 มีผลทำให้มีการเติบโต ทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การมุ่งให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรมอันเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของไทย หรือแม้แต่การยอมรับและยึดแนวทางของวิธีการคิดของวัฒนธรรมของตะวันตก โดยมีได้มีการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของไทย ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้นในทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และความผิดอื่น ๆ ซึ่งแนวโน้มของผู้กระทำผิดขณะนี้ได้ขยายฐานจากวัยผู้ใหญ่มาสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนมากขึ้นเรื่อย ๆ

เด็กและเยาวชนถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ แต่ในปัจจุบันกลับพบว่า สถานการณ์การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนอยู่ในขั้นวิกฤต ปัญหาการกระทำผิดเด็กและเยาวชนที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น ทุกสถาบันในสังคมล้วนได้รับผลกระทบทั้งสิ้น ไม่เว้นแม้แต่สถาบันครอบครัวที่อ่อนแอลง และไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าครอบครัวเป็นสถาบัน ทางสังคมที่มีความใกล้ชิดและมีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของบุคคลมากที่สุด เป็นบ่อหลอมแรกใน การอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชน นอกจากนี้สถาบันชุมชนก็เป็นองค์ประกอบหลักที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลว่าจะมีรูปแบบใด ดังนั้นปัญหาของเด็กและเยาวชนที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นนั้น ส่วนใหญ่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน และสถาบันสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

จากข้อมูลสถิติเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่ทำการรวบรวมโดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการพิทักษ์คุ้มครอง

สิทธิเด็ก ให้การบำบัด แก่ไข และฟื้นฟู สงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ การดำเนินงานด้านการบำบัด แก่ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนซึ่งถือเป็นภารกิจหลัก ด้านหนึ่ง ได้ กำหนดให้มีการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนทุกราย เพื่อนำข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว การอบรมเลี้ยงดู สาเหตุแห่งการกระทำผิด และอื่น ๆ มาใช้ในการวางแผนบำบัดเด็กและเยาวชน แต่ละรายให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมตรงกับสภาพปัญหาอย่างแท้จริง ซึ่งกรมพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชนได้แบ่งสาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตาม สถิติจำนวน ร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่ดำเนินคดีโดยสถานพินิจทั่วประเทศจำแนกตาม สาเหตุแห่งการกระทำความผิด ตั้งแต่เดือน มกราคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 พบว่าสาเหตุแห่ง การกระทำผิดที่มากที่สุดนั้น ได้แก่ การคบเพื่อน มีจำนวน 18,249 คดี ความคึกคะนอง มีจำนวน 6,942 คดี ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จำนวน 5,059 คดี สภาพฐานะทางเศรษฐกิจ จำนวน 3,147 คดี และสภาพครอบครัว จำนวน 2,841 คดี ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สภาพครอบครัว ชุมชน และ สังคมมีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนอย่างยิ่ง ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1

สถิติจำนวนร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่ดำเนินคดีโดยสถานพินิจ
ทั่วประเทศ จำแนกตามสาเหตุแห่งการกระทำความผิด
ตั้งแต่เดือน มกราคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2550

สาเหตุของการกระทำผิด	จำนวน	ร้อยละ
การคบเพื่อน	18,249	39.51
คึกคะนอง	6,942	15.03
อื่น ๆ	6,117	13.24
ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์	5,059	10.95
สภาพทางเศรษฐกิจ	3,147	6.81
สภาพครอบครัว	2,841	6.15
ทะเลาะวิวาท	2,098	4.54
ผู้อื่นชักจูง/บังคับ	1,672	3.62
ป่วยทางจิต	65	0.14
รวม	46,910	100.00

ที่มา: สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

และในปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดใหม่สำหรับการปฏิบัติกับผู้กระทำผิดมาใช้ นอกเหนือจากการใช้ระบบเรือนจำ (Custodial Treatment) ซึ่งก็คือแนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ความผิด โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้กับผู้กระทำผิดที่ดี ในสังคมไทยด้วยการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกที่ต้องการ ทำให้ทุกฝ่าย ซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ ในสังคมเป็นเป้าหมายสุดท้าย ทั้งนี้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 โดยเรียกกระบวนการยุติธรรม ทางเลือกนี้ว่า “การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน” หรือ FCGC (Family and Community Group Conferencing) มาใช้กับเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี มีความสำนึกผิดในการกระทำของตนเอง ครอบครัวและชุมชนสามารถดูแลเด็กและเยาวชนไม่ให้กระทำผิดซ้ำได้ โดยการคัดเลือกจากการจำแนกเด็กและเยาวชนโดยทีมสหวิชาชีพ อันได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งจากการดำเนินการมาระยะหนึ่ง สถิติการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน พบว่า มีเด็กและเยาวชนจำนวนถึง 14,652 ราย เข้าสู่กระบวนการนี้ และมีเด็กและเยาวชนกระทำผิดซ้ำเพียง 443 ราย (สถิติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2550) ทั้งนี้เพราะภายหลัง การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมีการกำหนดเงื่อนไขด้วยการให้มารายงานตัวเช่นเดียวกับวิธีการคุมประพฤติ ซึ่งก็หมายถึงการที่เด็กและเยาวชนต้องมาพบพนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์เพื่อรายงานตัว โดยส่วนใหญ่จะคุมประพฤติ 2 ปี และ มารายงานตัว 3 เดือนต่อครั้ง แต่ว่าการรับรายงานตัวก็เป็นเพียงแค่พบปะพูดคุย และลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน มิได้มีการออกเยี่ยมบ้าน ทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ไม่สามารถทราบได้ว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกคุมประพฤติ มีปัญหา หรือมีพฤติกรรมเหมาะสมจริงหรือไม่ อีกทั้งเด็กและเยาวชนบางรายก็ได้มารายงานตัวครบตามกำหนด ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก็มีการผ่อนปรนให้ จึงทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่า พฤติกรรม หรือความประพฤติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นเพราะปัจจัยใดบ้างที่มีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริม

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

เนื่องจากผู้ศึกษาปฏิบัติหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ สังกัดสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และมีประสบการณ์การทำงานกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมาหลายจังหวัด จึงได้เห็นพัฒนาการของระบบงานที่มีแนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งได้นำมาใช้กับการบำบัด แก่ไข และฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยมีเป้าหมายหลัก

เพื่อที่จะส่งเด็กและเยาวชนที่ดีกลับคืนสู่สังคม และผู้ศึกษาได้พบวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สามารถตอบสนองได้ นั่นก็คือการนำครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัด แก้ไข เด็กและเยาวชน ด้วยการ “ประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน” ซึ่งจากการปฏิบัติงาน พบว่า เด็กและเยาวชนที่ครอบครัวและชุมชนให้การยอมรับ ให้โอกาส และใส่ใจ มีแนวโน้มที่จะปรับตัวได้ มีความสำนึกในการกระทำผิดของตน อีกทั้งผู้เสียหายที่ไม่ติดใจดำเนินคดีกับเยาวชนนั้นก็มีจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าทุกวันนี้ทุกภาคส่วนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาลูกหลานของเด็กและเยาวชนมากขึ้น ซึ่งหลังจากการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนนั้น จะมีเงื่อนไขด้วยการมารายงานตัวเช่นเดียวกับวิธีการการคุมประพฤติ ซึ่งเป็นระบบติดตามผลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ก็ชี้ให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการนี้ มีอัตราการกระทำผิดน้อยมาก ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขที่ให้เยาวชน มารายงานตัวต่อหน้าเจ้าหน้าที่เป็นเวลาทั้งสิ้น 2 ปี ซึ่งก็มักจะไม่มีปัญหาใด แต่ทั้งนี้เจ้าหน้าที่เอง ก็สามารถทราบได้ว่าเยาวชนมีการปรับเปลี่ยนหรือมีปัญหาพฤติกรรมบ้างหรือไม่ ซึ่งภายหลังจากที่เด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวไปแล้วนั้น ผู้ศึกษามีความสนใจต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว จึงต้องการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนภายหลังกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนภายหลังผ่านการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชน และอยู่ในระหว่างเงื่อนไขการรายงานตัว เป็นระยะเวลา 2 ปี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนภายหลังกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ได้แก่ สภาพครอบครัว ชุมชน และสังคมของเด็กและเยาวชน
3. เพื่อแสวงหาแนวทางและมาตรการในการป้องกันการหวนกลับมากระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในอนาคต

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนภายหลังกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ

เยาวชนจังหวัดนนทบุรี ในที่นี้ศึกษาจากเด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชน

ตามกระบวนการยุติธรรมทางเลือกของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี และ อยู่ในช่วงการคุมประพฤติเป็นระยะเวลา 2 ปี มีอายุระหว่าง 12-18 ปี จำนวน 7 คน โดยที่ กลุ่มตัวอย่างจะต้องเป็นเด็กและเยาวชนที่มีฐานความผิด ได้แก่ ลักทรัพย์ มั่วสุมฯ ทำร้ายร่างกาย สนับสนุนการแข่งรถในทางสาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต การพนัน และมี ยาเสพติดประเภทที่ 5 (กัญชา) ไว้ในครอบครองฯ และมีผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งก็คือ การรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ ในครั้งที่ 4 เป็นต้นไป รวมถึงกลุ่มตัวอย่างที่เป็น บิดามารดา หรือผู้ปกครอง จำนวน 7 คน และผู้นำชุมชนของเด็กและเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสัมภาษณ์เชิงลึกในการรวบรวมข้อมูล

นิยามศัพท์ในการศึกษา

“พฤติกรรม” หมายถึง กิริยาอาการแสดงออกทุกรูปแบบของสิ่งมีชีวิตเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า ทั้งภายนอกและใน เป็นการแสดงออกที่เห็นได้จากภายนอก โดยรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ในที่นี้กล่าวถึงพฤติกรรมของเยาวชน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างเยาวชนกับบุคคลอื่น หรือสภาพแวดล้อม ทำให้เยาวชนแต่ละคนมีพฤติกรรมแตกต่างกัน

เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ตามความหมายของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 (ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2540, น. 3) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

“เด็ก” หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินกว่า 14 ปีบริบูรณ์

“เยาวชน” หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

ในที่นี้ “เด็กและเยาวชน” หมายถึง เด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน เพศชาย และพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี

“ผู้ปกครอง” หมายถึง บิดา มารดา หรือ ผู้ที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กและเยาวชน

“ผู้นำชุมชน” หมายถึง ผู้นำในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. กรรมการชุมชน กรรมการสงเคราะห์ อาจารย์ที่ปรึกษาของเด็กและเยาวชน ตลอดจนบุคคลที่แวดล้อมและมีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

“การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน” หมายถึง รูปแบบและวิธีการหนึ่งในการดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยมีหลักเกณฑ์ในการใช้ ซึ่งกำหนดโดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม

“สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน” หมายถึง สถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดก่อนการพิจารณาคดีของศาล ในที่นี้ หมายถึง สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนภายหลังผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน
2. ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน อันได้แก่ ตัวเยาวชนครอบครัว และชุมชน
3. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้ เป็นแนวทางและมาตรการในการติดตามประเมินผลเด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการประชุม กลุ่มครอบครัวและชุมชน